

IFJÚSÁG - ÉLET - MŰVELŐDÉS

BAKONYI SÁNDOR:

EGY GYERMEKOTTHON ÉLETÉBŐL

Egy éjszaka, mint néha máskor is, sikoltás, kiáltás verte fel az otthon csendjét. Csak egy pillanatig tartott, aztán már nem lehetett hallani semmit. Olyan volt ez, mint amikor a hirtelen szárnyra kelt éjszakai szél meglöki valamelyik nyitva hagyott ablakot, az hozzáütődik valamihez, de a röpke zöreje amilyen váratlanul hat, olyan gyorsan oldódik. Ha a koppanásra fölébred valaki, már olyan csend üli körül, hogy nem tudja megállapítani, álmódott, vagy valóban történt valami. Csak fülel a sötétben, meghallja a szű percegését is, de semmit, ami a koppanásra utalna, erre megvonja a vállát, a másik oldalára fordul és alszik tovább.

A gyermekotthonban az éjszakás felügyelő az egyetlen ember, aki mindig biztosan tudja, ha zajt hall, történt valami. A közeli szobában alszik éjszakánként, ilyenkor fölriad, fölül az ágyon, hallgatózik egy kicsit. Mások semmit sem hallarának, neki mocorgás, nyöszörgés üti meg a fülét. Fönláll, magára teríti a kabátját, tétovázás nélkül indul abba a hálósobába, ahonnan a zaj szűrődött hozzá. Soha nem téveszti el. S valóban, akkor is, bár már régen elhalt az ijedt kiáltás, de az egyik ágyon, a párnába fúrva a fejét, még mindig zokogott valaki. A nevelő először nem szólt semmit, csak leült a fiúcska mellé. Aztán megsimogatta a fejét.

— Mi baj van, kisfiam? — kérdezte tőle csendesen.

— Semmi. Semmi — mondta a gyerek hosszú szünet után. — Rosszat álmodtam...

— Hát, mit álmodtál, mondd el nekem.

— Nem tudom. Nem tudom, tanító bácsi. De nagyon rossz volt.

Vajon mit álmodhatott?

A közhiedelem úgy tartja, hogy olyan árva, elhagyott gyermekek élnek a gyermekotthonokban, akik a társadalom minden gondoskodása ellenére szomorúak, kislírt szeműek, koraéretiek, akik sorsán sajnálkozni illik a fűtött szobában, a család körében, amikor odakinn a délutánok szürkeségében sűvítve röpíti a jeges hőszemcséket a téli szél, a nagy eperfák alatt, nyári esteken, a világ furcsaságain tűnődve, míg az egész napi fáradság álmosító, mégis jóleső melegsége úgy ömlik szét a testben, mint csendes zápor után az országúton a tükrös tócsákból a langyos esővíz. A laikus felfogása nem lehet mindig szinkronban a valósággal, ezért legalább részleteiben megismerni egy gyermekotthon életét, nemcsak szép kirándulás, de hasznos is lehet, ez a terület megyénk életének még jóformán fehér foltja, felfedezésre méltó, soktényezős, kis világ.

Balassagyarmatról Újkóvár, Ipolyszög, Dejtár, Patak községeken át vezet az út Horpácsra. A gyermekotthont a falu központjában, az országút mellett, egy kicsit elhanyagolt park hatalmas fenyőfái között lehet megtalálni. Mind nevezetes épületek, amelyek otthont nyújtanak a gyerekeknek, az egyik Szontágh Pál kastélya, amely eredetileg földszintes volt, alacsony gerendás szobáiban Madách is többször megfordult, később eltűntek a gerendák, emeletet húztak rá, ezt az épületet vásárolta meg Szontágh Pál fiától, Antaltól 1904-ben Mikszáth Kálmán. Ma ez a gyermekotthon fő épülete, hálósobák, ebédlő, felügyelői szobák, fürdőszoba vannak benne. A másik épület Csillag Somáé volt, azé az emberé, aki Szontághtól, majd Mikszáhtól is bérelte a kastélyhoz tartozó birtokot, s bérlői kötelezettségének mindenkor becsülettel eleget tett. A harmadik épület, amely az elmúlt évben került a gyermekotthon kezelésébe, közvetlen a Szontágh kastély mellett áll, Mikszáth Kálmán fiának tervei alapján épült eklektikus stílusban. Az országútról is jól látható négy karcsú oszlopa, megfogja a szemet a rajtuk nyugvó háromszögű, rendszertelen, talán értéktelen, de érdekes homlokzat. Kváderkőből épített lépcsőkön két oldalról van a feljárata, kovácsolt vassal díszített faajtók vezetnek az épületbe, köztük a falra Jókai Mórt profilból ábrázoló bronzplakett simul. De jól láthatók az útról a termelőszövetkezet gazdasági épületei, istálló is a falu központi részén, a gyermekotthon közvetlen közelében, amelyek tulajdonképpen a kastélyokhoz tartoztak.

A gyermekotthonban több, mint negyven gyermek él, mind fiúk. „Picsur”. ez az apró termetű, szószí kisfiú, akit így becéznek, egészen szabatos magyarsággal „Picur, azaz kicsi, picurka, meg a többiek, akik olyanok, mint általában a gyerekek, jók, rosszak, okosak, ügyesek, makacsok, máskor segítőkészek, durcásak, közvetlenek, alkalmazkodók, tehetségesek, vagy éppen szófogadatlanok, nehezen kezelhetők, akik többnyire szeretetreméltóak, akiknek sok kellemetlen élményük van, de nem kisírt szeműek, hanem mosolygósak, kerek arcúak, egészségesek, akik általában nem „javíthatatlanok”, inkább fogékonyak minden iránt, ami szép, ami jó, akik nem szomorúak, hanem vidámak, tevékenyek. És mégis...

— Te miért kerültél ide az otthonba?

A fiú nem válaszolt rögtön, először féloldalra hajtotta a fejét, a tekintetét alig emelte fel, kicsit megvonta a vállát, csak azután szólalt meg.

— Apu mindig részegen jött haza. Összetört mindent, meg anyukat is megverte meg minket...

— Hányan vagytok testvérek?

— Mi négyen. A Jancsi, a Kati, a Zsuzsi, meg én.

— Ki a legidősebb közületek?

— A Jancsi. Az már ipari tanuló. Van neki egy olyan bicskája, hogy halból van a nyele. Olyan hal alakja van. Tetszett már olyat látni a bácsi? Azt mondta nekem a Jancsi, ha nagy lesz, akkor egyszer ügyis megszúrja aput...

— A testvéreid otthon vannak?

Erre a kérdésre bizonytalan lett, csak rázta a fejét.

— Nem tudom. Biztosan Főton vannak...

Közben körülöttünk a többi gyerekek is föloldódtak már, egymás szavába vágva kiáltottak.

— Én mindig csavarogtam, meg nem jártam iskolába.

— Nekem meg meghalt az apukám... Meg sok testvérem van, az egyik béna, nem is tud mozogni.

- Hányan vagytok testvérek?
 — Azt nem tudom.
 — Az én apukám meg anyukám szanatóriumban vannak. Ha onnan kiengedik őket, akkor biztosan hazavisznek innen.
 — Jó itt neked?
 — Jó.
 — Kit szeretsz a legjobban?
 — A konyhás néniket, Margit nénit, meg a takarító nénit.
 — És az igazgató bacsit?
 — Hát azt is.
 — Nekem jobb volt otthon — vágta közbe félvállról az egyik gyermek. — Minden reggel kimentünk a földekre, én hajtottam a lovakat. Ha megszomjaztunk, apu elővette a borosüveget az ülés alól, abból ittunk. Meg cigarettáztam is.
 — De ilyen szép ruhád nem volt otthon?
 — Nem. Az nem volt.
 — Nekem nincsen is apukám — kiáltott egy másik kisfiú, valahonnan a fejek mögül, nem is lehetett látni.
 — És anyukádtól szoktál levelet kapni?
 — Igen. Meg pénzt is.
 — Miért nem visz haza anyukád?
 — Mert csak egy szobája van. Meg nem is ér rá, mert sokat dolgozik. Majd épít egy nagy házat, akkor haza fogok menni. Meg majd taxim is lesz, ha nagy leszek, olyan, mint az igazgató bácsió, olyan nagy, kék.

Könnyű volna statisztikailag kimutatni, melyik gyermek miért került gyermekotthonba, de felesleges lenne a számokkal bíbelődni, az okok között a szociális, egészségügyi, erkölcsi természetűek a leggyakoribbak. Bár a rendelkezésre álló adatok eléggé hiányosak, mégis sok nyomasztó életsors, tény tárulkozna a türelmes vizsgálódó elé a kimondott, a leírt szavak nyomában. Emberekről, akik önmaguk, s mások iránt is felelőtlenül, tehetetlenül, erőtlenül hányódnak az életben, azokról, akik máról holnapra élnek, akik csak a manák élnek, olyanok, akik valahol elvétették a lépést, akik nem tudnak visszatérni a helyes útra, vagy már nem is akarnak visszatérni. Emberekről, akiknél az alacsony műveltségi szint nehéz anyagi helyzettel párosul, akikből az ital kiölte az emberséget, szétzilált családokról, otthonokról, amelyek olyanok, mint az átjáróház, huzatosak, hidegek, akik átjárnak rajtuk, pénzt hagynak az előszobában... De olyanokról is, mint korábban Heim papa volt, aki egy napon egyedül maradt gyermekével, akiket kényszerűség, tragédia készítet arra, hogy megváljanak attól, akit legjobban szeretnek. Sok mindent meg kell, meg lehet érteni, de nem teljesen mindent.

— Ha volna pénzed, Guszti, mit vennél rajta?

Vasárnap délután volt, a gyerekek egy része labdázott, néhányan kimentek a faluba, mások fogócskát játszottak, lovacskáztak, páran körülölelték a gyermekfelügyelőt, aki leszakadt gombokkal, feslett nadrágokkal, csökönyös villámzárakkal bajlódott, és beszélgettek.

— Én? Mit vennék? Olyan villanylámpát, mint Lacinak van. Úgy világítana, mint egy autó. Egészen Rétságig látnék vele. Mindig a párnám alatt tartanám...

— Olyan lámpa nincsen.

— Nem baj. Nekem akkor is olyan lesz... Sok pénzbe kerül egy villanylámpa. Julika néni?

— Sokba.

— Az hány forint?

— Sok. Ötven, vagy talán több is. De úgy tudom, hogy már harmincegynéhány forintért is lehet venni. Hát, majd kapsz egyet ajándékba, ha jó lesz a bizonyítványod. Ide a kabátodba akaszthatod a gombra, ha addig le nem szakítod.

— Az jó lesz.

A gyermekotthonban mindent megkapnak a gyermekek, ételt, ruházatot, gondoskodást, mindez természetes számukra, ami nem baj, bár helyes értékkendőjük ezért nehezebben alakul ki, hiszen nem láthatják a szülők anyagi javak megszerzésére fordított erőfeszítését, szinte előzetes tapasztalatok híján jutnak mindehhez; a hétköznapiakhoz, a valósághoz lassabban, lazábban kötődnek.

— Ha nagy leszek, sok pénzem lesz.

— Honnan veszed?

— Julika néni honnan vette?

— Én dolgozom.

— Akkor én is dolgozni fogok.

Közben néhány gyerek hazatért a faluból. Az egyik elsőosztályos már messziről, lelkendezve kiabálta:

— Julika néni! Julika néni! Kaptam pénzt.

— Kitől?

— Egy fiútól. Kaptam pénzt, kaptam pénzt — ugrándozott örömeiben. — Egy fiútól, ő adta nekem, azt mondta, hogy az enyém lehet. Veszek rajta cukrot, meg csokoládét, meg zizit, még Julika néninek is adok belőle.

Kis markában szorongatta az ajándékot, amikor odaért a gyermekfelügyelő elé, szétnyitotta az ujjait, a tenyerében lapult a fényes pénzdarab.

— Veszek rajta cukrot, csokoládét, meg mindent — újságolta boldogan, mosolygott, arca kipirult.

— Hiszen ez egy tizfilléres — szakadt ki meglepetten a felügyelőből. — Ezért nem adnak semmit.

A kisiú szeme hirtelen elhomályosodott, arca sötétülni kezdett, szája elgörcbült.

— Nem? — kérdezte.

— Nem. De kapsz itt cukorkát, csokoládét, meg mindent az otthonban... Jól van, ne sírj — vigasztalta a gyermeket —, én adok hozzá neked, nézd csak, itt is van, ezért már vehetsz cukorkát meg csokoládét is az üzletben.

Társadalmunk átlagosan mintegy másfélezer forintot áldoz havonta egy állami gondozott gyermekre. A gondoskodás mindenre kiterjed, a hálószobák tiszták, a lehetőség szerint kényelmesek, puritán egyszerűségükben is otthonosság benyomását keltik, a fürdőszoba csempézett, hideg-meleg vizes, a zuhanyrózsákból esténként széles sugárban szóródik a fürdővíz, a konyha korszerű, hűtőgépek zümmögnek, burgonyahámzó és robotgép segíti a konyhai dolgozók munkáját, ventilátor szívja el a konyha melegét, gőzét, a raktárakban ruházattól, textiliaktól, élelmiszertől és fogóanyagokból gazdag a választék.

Bár a környezet kicsit rendezetlen, játszóhelyek, foglalkoztatási lehetőségek még korlátozottak, de a gyermekek jól érzik magukat Horpácson. A pedagógusok, a dolgozók mindent megtesznek, hogy a forintban nem mérhetőekben is a legtöbbet nyújtsák. Talán az egyetlen, amit nem tudnak megfelelően pótolni: a család sugárzó, egvirányú szeretetét, a kimeríthetetlen, egyszemélyű foglalkozást, a gondoskodást,

amit nem negyven társsal, legfeljebb néhány testvérrel kell megosztani, a tartós érzelmi kötődés biztonságát, a törésektől megóvó, viszonylag állandósult családi közeget. Azonban többnyire éppen azért kerültek otthonokba ezek a gyermekek, mert a család sem nyújtotta ezeket, nem ritkán már az alapvető, anyagi szükségleteiket sem elégítette ki.

Vannak gondozottak, akik csecsemőkorukban, mások később kerültek gyermekotthonba, s ezek az utóbbiak a problémásabbak, a nehezebben nevelhetők. Sok közöttük a pszichésen sérült, a túlérzékeny, az agresszív, de lehetne sorolni a tulajdonságokat, amik — sokak véleménye szerint — nem születési sajátosságaik, hanem többnyire gyermekotthoni életüket megelőző káros benyomásaik, tapasztalataik visszahatásai. Azok, akik korán intézetbe kerültek, kiegyensúlyozottabbak, bár számukra is jótékony hatású az őket időnként vendégülő családot zavartalan légköre, mint a diósjenői szülőké, akik legalább részben betöltik a gyermekotthoni nevelésben megmutatkozó szinte elkerülhetetlen réseket. Dicséretre méltó a diósjenői szülői munkaközösség, a Nótanács patronáló szeretete, ajándékaik, tevékeny segítségük.

— Tetszik tudni bácsi, hogy a múltkor itt voltak Felsőpetényből az óvodások? Egy nagy busszal jöttek, még rádió is volt benne. Mi is beültünk a buszba. Olyan jó volt.

Felsőpetény, Horpács, Erdőtárca testvérintézmények, az egyikben hat éves korig, Horpácson hattól tízig, Erdőtarcán tíz éves koruktól az általános iskola befejezéséig tartózkodnak a gyerekek. Közben vannak, akik különböző okok miatt már az általános iskola befejezése előtt elkerülnek más otthonokba, Egerbe, Kőszegre, Ikervárra, Tiszadobra. Mennyi hányódás, mennyi változás, búcsuzás!

— Meg játszottunk is... De nem sokat, mert olyan hamar elmentek. Én azt is akartam, hogy játszunk háborúsdit, de a Danó azt mondta, velük nem lehet, mert csak óvodások, mindjárt sirva fakadnak, ha kicsit megkardozzuk őket.

— Nem sírt senki?

— Nem. Csak az egyik fiú, akinek itt volt a kistestvére. Ebéd után mentek el az óvodások, mi kikísértük őket a megállóhoz, ő meg belekapaszkodott a buszba, úgy bőmbölt, hogy „nem engedem! nem engedem”. Először nem is tudott elmenni az autóbussz... Amikor aztán elindult, csak szaladt utána, „ne vigyék el, ne vigyék el!” azt kiabálta. Biztosan a kistestvérét nem akarta elengedni...

Estenként az ebédlőben, a kiadós vacsora után felvillan a televízió képsőve. A gyerekek érdeklődéssel figyelik a mozgalmas képeket, különösen szeretik a kalandos, háborús filmeket, drukkolnak azokért a szereplőkért, akik bátrak, furfangosak, ügyesek, jószívűek, hősiességek. Sajnos nem éppen bőséges az általános iskolás korosztályú gyerekek számára sugárzott szórakoztató műsor. Jön a „maci” az elmaradhatatlan fogkefével és a fogmosópohárral, s az esti mese után, már mindenki fáradt, nincsen más hátra, mint egy alapos fürdés, utána olyan jó bebújni az ágyba a hűvös takaró alá, jól esik még egy kicsit babrálni a „kincsekkel”, amik a párna alatt rejtőznek, de az álmoság már úgy nehezül a szempillákra, mint a levelekre a kövér esőcseppek.

— Jó éjszakát, gyerekek! — mondja a felügyelő.

— Jó éjszakát, Margit néni!

A hálószobákban sorra kialszanak a fények.